

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS pārbaudes lietā Nr. 2023-16-5D

Rīgā

11.10.2023.

Nr. 6-6/28

[persona A]
[e-pasta adrese]

Par valsts amatpersonas deklarācijā publiskojamo informāciju par saņemtajiem uzturlīdzekļiem un uzturlīdzekļu izmaksātāju

Tiesībsargs saņēma Jūsu 2023. gada 14. aprīļa iesniegumu (reģistrēts 14.04.2023 ar Nr. 495) par valsts amatpersonas deklarācijā publiskojamo informāciju.

Ar tiesībsarga 2023. gada 9. maija vēstuli Nr. 6-4/15 tikāt informēta, ka ir pieņemts lēmums par pārbaudes lietas ierosināšanu par Jūsu kā valsts amatpersonas un Jūsu bērna Latvijas Republikas Satversmes 96. pantā noteikto tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību iespējamo pārkāpumu saistībā ar valsts amatpersonas deklarācijas publiski pieejamā daļā publiskojamo informāciju par saņemtajiem uzturlīdzekļiem un uzturlīdzekļu izmaksātāju.

Ar tiesībsarga 2023. gada 9. augusta vēstuli Nr. 6-8/133 tikāt informēta, ka sakarā ar to, ka visas iestādes vēl nav sniegušas tiesībsargam atbildes uz informācijas pieprasījumu, pārbaudes lietas izskatīšanas termiņš tiek pagarināts līdz 2023. gada 20. septembrim.

Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs vērsās ar informācijas pieprasījumu pie Finanšu ministrijas, Valsts ieņēmumu dienesta (turpmāk – VID) un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (turpmāk – KNAB), kā arī organizēja starpinstitūciju ekspertu diskusiju, kurā bez minētajām institūcijām piedalījās arī Tieslietu ministrija un Datu valsts inspekcija (turpmāk – DVI). Pēc iepazīšanās ar saņemto informāciju no minētajām institūcijām un diskusijas gaitā apspriestajiem jautājumiem, kā arī tiesību aktu un tiesu prakses izpētes, sniedzu šādu atzinumu.

1. Kā izriet no Jūsu iesniegumā ietvertajām ziņām, tad ņemot vērā, ka esat valsts amatpersona, Jums katru gadu ir jāiesniedz amatpersonas deklarācija. Norādāt, ka valsts amatpersonas deklarācijas publiski pieejamā daļā par ienākumiem ir redzams arī saņemto uzturlīdzekļu apmērs par bērnu, un personas vārds un uzvārds, no kuras uzturlīdzekļi tiek saņemti, t.i., bērna tēvs. Norādāt, ka neizprotat, kāpēc šādai informācijai (tieši

uzturlīdzekļiem) ir jābūt redzamai publiski, un vaicājat, kur šajā sakarā paliek Jūsu tiesības uz privāto dzīvi un attiecībām. Norādāt, ka nevēlaties izlikt publiskai apskatei to, kas ir Jūsu bērna tēvs. Norādāt, ka par minēto jautājumu vērsāties VID, uz ko saņēmtā atbildi, ka to paredz likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” (turpmāk – IKNL) 26. panta ceturtā daļa.

2. Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs pārliecinājās, ka ievadot Jūsu vārdu un uzvārdu VID elektroniskās deklarēšanas sistēmā, Jūsu kā valsts amatpersonas deklarācijas publiski pieejamā daļā par ienākumiem ir redzams arī saņemto uzturlīdzekļu apmērs par bērnu, kā arī personas vārds un uzvārds, no kuras uzturlīdzekļi tiek saņemti, t.i., bērna tēvs.

Atbilstoši IKNL regulējumam viens no valsts amatpersonas pienākumiem ir iesniegt valsts amatpersonas deklarāciju¹, kurā jānorāda informācija par pārskata periodā gūtajiem visu veidu ienākumiem², tātad arī informācija par saņemtajiem uzturlīdzekļiem, norādot to gūšanas vietu (avotu), fiziskām personām vārdu un uzvārdu un summu³. Kā savā atbildes vēstulē apliecināja KNAB, tad valsts amatpersonas deklarācijā jānorāda visi ienākumi no pirmā saņemtā *euro* centa.

IKNL 26. panta pirmā daļa nosaka, ka, lai nodrošinātu personu datu aizsardzību, deklarācijās ir publiski pieejamā un publiski nepieejamā daļa. Savukārt šā panta otrā un ceturtā daļa paredz, ka “publiski pieejamā deklarācijas daļa ir visa deklarācijā ietvertā informācija, izņemot informāciju, kas norādīta šā panta ceturtajā daļā. Publiski nepieejamā deklarācijas daļa ir šāda deklarācijā norādītā informācija: 1) valsts amatpersonas personas kods un dzīvesvieta; 2) informācija par valsts amatpersonas nepilngadīgajiem radniekiem; 3) informācija par deklarācijā norādītajiem saistību un darījumu partneriem; 4) šā likuma 24. panta pirmās daļas 13. punkta “a” apakšpunktā norādītā informācija; 5) amats, kuru valsts amatpersona ieņem kā zemessargs, kā arī ienākumi, kurus valsts amatpersona guvusi, pildot dienestu Zemessardzē vai Nacionālo bruņoto spēku regulāro spēku vienībā atbilstoši līgumam par dienestu Zemessardzē”.

Attiecībā uz valsts amatpersonas un tās bērna privāto dzīvi deklarācijas publiski pieejamā daļā ir redzama visa informācija, izņemot valsts amatpersonas personas kods un dzīvesvieta, kā arī informācija par nepilngadīgajiem radniekiem. Tomēr uzturlīdzekļu saņemšanas fakts, kā arī uzturlīdzekļu izmaksātājs ir brīva pieejama informācijai visai sabiedrībai, ja vien ir zināms valsts amatpersonas vārds un uzvārds.

3. Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) Satversmes 96. pants paredz, ka “ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību”. Interpretējot Satversmes 96. pantā garantētās tiesības uz privāto dzīvi, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka šīs tiesības ietver dažādus aspektus. Tiesības uz privāto dzīvi nozīmē, ka indivīdam ir tiesības uz savu privāto telpu, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās. Tās aizsargā indivīda fizisko un garīgo integritāti, godu un cieņu, identitāti un personas datus. Informācija par personu ietilpst minētā jēdziena saturā⁴. Ar personas privāto dzīvi saistīto vai personas fizisko un sociālo identitāti

¹ IKNL 23. pants.

² IKNL 24. panta pirmās daļas 8. punkts

³ Ministru kabineta 2002. gada 22. oktobra noteikumu Nr. 478 “Kārtība, kādā aizpildāmas, iesniedzamas, reģistrējamas un glabājamās valsts amatpersonu deklarācijas un aizpildāmi un iesniedzami valsts amatpersonu saraksti” (turpmāk – Noteikumi Nr. 478) 3.7. apakšpunkts.

⁴ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-17-01 10. punktu un 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 13. punktu

raksturojošo datu apstrāde (vākšana, uzglabāšana, izpaušana) ietilpst personas tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā⁵.

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 8. panta 1. punkts nosaka, ka “ikvienam ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un sarakstes neaizskaramību”. Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT), interpretējot Konvencijas 8. pantu, ir atzinusi, ka jēdziena “privātā dzīve” tvērums ir plašs, tas aptver dažādus personas fiziskās un sociālās identitātes aspektus un to nav iespējams izsmeltoši definēt. Informācija par personu un tās datu aizsardzība ietilpst tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā. Personas datu aizsardzībai ir izšķiroša nozīme tajā ziņā, lai persona varētu izmantot Konvencijas 8. pantā noteiktās tiesības⁶.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 9. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka “bērnam ir tiesības uz privāto dzīvi, dzīvojamās telpas un korespondences noslēpumu, personas neaizskaramību un brīvību”. Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta pirmajai daļai “tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras”. Šā panta otrā daļa nosaka, ka “visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. Šīs personas ievēro bērna labākās intereses visās darbībās, kas tieši vai netieši skar vai var skart bērnu: 1) novērtējot jebkuru ar bērnu saistītu gadījumu; 2) rīkojoties jebkādā ar bērnu saistītā lietā; 3) pieņemot jebkuru lēmumu saistībā ar bērnu”.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka valsts institūcijām ir ne vien negatīvs pienākums atturēties no jebkādas nepamatotas iejaukšanās tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību, bet arī pozitīvs pienākums veikt šo tiesību aizsardzībai nepieciešamās darbības. Likumdevējam ir jāizveido tāds personas datu aizsardzības mehānisms, kas nodrošinātu to apstrādes noteikumu atbilstību paredzētajam mērķim⁷.

Līguma par Eiropas Savienības darbību 16. panta 1. punkts un Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 8. panta 1. punkts noteic, ka ikvienai personai ir tiesības uz savu personas datu aizsardzību. Šo tiesību aizsardzību nosaka Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regulas (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (turpmāk – VDAR).

Atbilstoši VDAR 4. panta 1. punktam personas dati ir jebkura informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu. Identificējama fiziskā persona ir tāda persona, kuru var tieši vai netieši identificēt, jo īpaši atsaucoties uz identifikatoru, piemēram, minētās personas vārdu, uzvārdu, identifikācijas numuru, atrašanās vietas datiem, tiešsaistes identifikatoru vai vienu vai vairākiem minētajai fiziskajai personai raksturīgiem fiziskās, fizioloģiskās, ģenētiskās, garīgās, ekonomiskās, kultūras vai sociālās identitātes faktoriem.

4. Valsts amatpersonas deklarācijā ir redzams amatpersonas vārds un uzvārds, kā arī virkne citi identificējoši faktori. Turklāt attiecībā uz valsts amatpersonu jānorāda arī tas, ka ietverot informāciju par saņemtajiem uzturlīdzekļiem, tiek atspoguļota informācija par

⁵ Sk. Satversmes tiesas 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 15.1. punktu.

⁶ Sk. ECT Lielās palātas 2000. gada 16. februāra sprieduma lietā “Amann v. Switzerland”, pieteikums Nr. 27798/95, 65. punktu un 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā “S. and Marper v. the United Kingdom”, pieteikumi Nr. 30562/04 un Nr. 30566/04, 66. un 103. punktu.

⁷ Sk. Satversmes tiesas 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 23.3.2. punktu.

amatpersonas privātajām attiecībām ar citu personu un par kopīgā bērna vecāku, kurš maksā uzturlīdzekļus. Šāda informācija ir uzskatāma par personas datiem, savukārt personas datu izpaušana (publicēšana internetā) ir personas datu apstrādes darbība VDAR 4. panta 2. punkta izpratnē. Minētā informācija satur tādus datus, kas saistīti ar amatpersonas privāto dzīvi, un šādu datu apstrāde ir iejaukšanās amatpersonas privātajā dzīvē.

Līdz ar to šādas informācijas publiskošana valsts amatpersonas deklarācijā ierobežo valsts amatpersonas Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

4.1. Attiecībā uz valsts amatpersonas bērnu jānorāda, ka, lai gan IKNL kopš 2015. gada 1. janvāra vairs neparedz deklarācijas publiski pieejamā daļā norādīt informāciju par nepilngadīgajiem radniekiem, tomēr zinot valsts amatpersonas vārdu un uzvārdu, un redzot deklarācijā, ka amatpersona saņem uzturlīdzekļus, trešās personas var izdarīt secinājumu, ka valsts amatpersonai ir bērns, par kuru tiek maksāti uzturlīdzekļi. Tas ļauj citām personām iegūt noteiktas ticamības pakāpes informāciju par valsts amatpersonas bērniem, citstarp arī tos identificēt. Šīs citas personas var būt, piemēram, valsts amatpersonas bērna radnieki un valsts amatpersonas paziņas, kas zina valsts amatpersonas vārdu un uzvārdu. Turklāt, ja uzturlīdzekļu izmaksātājs ir valsts Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijas (turpmāk – UGFA) personā, šāda informācija trešajām personām nepārprotami norāda uz to, ka bērna vecākiem ir bijis strīds par bērna uzturēšanu, viens no bērna vecākiem ir parādnieks, kuram ir noteikts pienākums maksāt uzturlīdzekļus bērna uzturam un kura vietā uzturlīdzekļi tiek izmaksāti no Uzturlīdzekļu garantiju fonda (turpmāk – UGF). Tādējādi valsts amatpersonas bērna kā personas iespējamā identificēšana var novest pie tādu datu apstrādes, kuri ir saistīti ar amatpersonas bērna privāto dzīvi.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka bērna tiesības tiek skartas ne tikai tad, kad lēmums jāpieņem tieši attiecībā uz viņu, bet arī tad, kad pieņemtais lēmums var tikt attiecināts uz bērnu vai skart viņu netieši. Arī tad, ja lēmums nav vērsts uz bērnu, taču var viņu skart, ir jāievēro bērna interešu prioritātes princips⁸. Tiesībsarga ieskatā, publicējot valsts amatpersonas deklarācijā informāciju par uzturlīdzekļu saņemšanas faktu, rodas situācijas, kad var tik skartas amatpersonas bērnam Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

Līdz ar to šādas informācijas publiskošana valsts amatpersonas deklarācijā ierobežo valsts amatpersonas bērnam Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

4.2. Turklāt jānorāda, ka šādas informācijas publiskošanas rezultātā tiek skartas arī to trešo personu privātās dzīves neaizskaramības aspekts, kas ir konkrēto uzturlīdzekļu izmaksātāji. Proti, tiek izpausts viņu vārds un uzvārds, kas ir personas datu apstrāde. Lai gan šīs konkrētās pārbaudes lietas ietvaros izskatāmais jautājuma priekšmets attiecas uz valsts amatpersonas un viņas bērna tiesību uz privāto dzīvi iespējamo pārkāpumu, kā ietvaros arī tiks pārbaudīts, vai ierobežojums ir attaisnojams, tomēr šajā pārbaudes lietā tiks vērtēts arī trešo personu iespējamais cilvēktiesību aizskārums.

⁸ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 11. punktu.

5. Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību var ierobežot. Lai noskaidrotu, vai šo pamattiesību ierobežojums ir attaisnojams, jāpārbauda, vai:

- 1) ierobežojums ir noteikts ar likumu;
- 2) ierobežojumam ir leģitīms mērķis;
- 3) ierobežojums ir samērīgs⁹.

6. Tiesībsargs neapšaubā to, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu.

6.1. Secīgi tiesībsargam jāpārbauda, vai pamattiesību ierobežojumam ir pienācīgs leģitīms mērķis, kas to pamato, kā arī, vai tiek nodrošināts samērīgs līdzsvars starp nepieciešamību atklāt šāda veida informāciju un personu privātās dzīves neaizskaramības nodrošināšanu.

7. Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs vērsās ar informācijas pieprasījumu pie Finanšu ministrijas, VID un KNAB, lūdzot sniegt atbildes uz sekojošiem jautājumiem:

1) kāds ir leģitīmais mērķis norādīt deklarācijas publiski pieejamā daļā par ienākumiem saņemto uzturlīdzekļu apmēru par bērnu, kā arī personas vārdu un uzvārdu no kuras uzturlīdzekļi tiek saņemti?

2) vai šādā gadījumā tiek nodrošināts līdzsvars starp valsts amatpersonu deklarāciju informācijas publiskošanu un personu privātās dzīves aizsardzību, kā arī bērna labākajām interesēm?

3) vai un kā šādas informācijas publiskošana sabiedrības locekļiem sniedz iespēju sniegt informāciju par iespējamiem korupcijas riskiem un interešu konfliktu gadījumiem, tādējādi veicinot sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai?

Atbildot uz 1. un 3. jautājumu, iestādes vērsa uzmanību uz IKNL 2. pantā nostiprināto likuma mērķi¹⁰. Kā savā atbildē norādīja KNAB, tad “*viens no instrumentiem šā mērķa sasniegšanai ir valsts amatpersonai noteiktais pienākums iesniegt valsts amatpersonas deklarāciju un deklarāciju publiskā pieejamība. Minēto deklarāciju publiskā pieejamība kalpo kā nozīmīgs preventīvs līdzeklis likuma mērķu sasniegšanā un korupcijas novēršanā. Valsts amatpersonas deklarācija ir svarīgs instruments un informācijas avots ne tikai valsts amatpersonu uzraugošajām iestādēm, bet arī sabiedrībai, tai skaitā plašsaziņas līdzekļiem, līdzdarbojoties amatpersonu darbības tiesiskuma uzraudzībā un interešu konfliktu novēršanā. Tāpat valsts un pašvaldību institūciju vadītāji vai viņu pilnvarotās personas, kuru kompetencē ir nepieļaut valsts amatpersonu amata pilnvaru īstenošanu interešu konflikta situācijā un amata savienošanas atļauju izsniegšana, izmanto publisko deklarāciju institūcijas vadītājam noteikto pienākumu īstenošanā. [...] Šī informācija arī sabiedrībai, īpaši pētnieciskajiem žurnālistiem, ļauj identificēt iespējamu interešu konfliktu, valsts amatpersonai realizējot amata pilnvaras attiecībā uz personām, no kurām tā guvusi mantisku labumu (ienākumus)*”.

Papildus KNAB arī norādīja, ka šādas informācijas publiskošanas rezultātā “*var identificēt nepamatotas vai nelikumīgas iedzīvošanās iespējas, sekojot līdzī naudas plūsmām, tajā skaitā, vai valsts amatpersonas rīcībā ir bijuši pietiekoši ienākumi un/vai*

⁹ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-30-01 12. punktu.

¹⁰ IKNL 2. pants: Šā likuma mērķis ir nodrošināt valsts amatpersonu darbību sabiedrības interesēs, novēršot jebkuras valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās ieinteresētības ietekmi uz valsts amatpersonas darbību, veicināt valsts amatpersonu darbības atklātumu un atbildību sabiedrības priekšā, kā arī sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai.

uzkrājumi, lai veiktu kādu darījumu, piemēram, iegādātos nekustamo īpašumu. Tieši ienākumu un darījumu norādīšana var izskaidrot sabiedrībai citu deklarācijā norādīto ziņu patiesumu. Papildus tam ienākumu avotu, uzkrājumu un darījumu publiska norādīšana sekmē iespējamu nelikumīgu darbību pazīmju konstatēšanu, piemēram, vai netiek norādīti patiesībai neatbilstoši ienākumu veidi vai pat, iespējams, fiktīvi darījumi, lai legalizētu noziedzīgi iegūtus līdzekļus (kukuli)”.

Ievērojot minēto, leģitīmais mērķis norādīt šāda veida informāciju valsts amatpersonas deklarācijas publiski pieejamā daļā ir nodrošināt valsts amatpersonas darbību sabiedrības interesēs un atklātību, kā arī iesaistīt sabiedrību valsts amatpersonu kontroles uzraudzībā, kas atbilst Satversmes 116. pantā norādītajiem leģitīmajiem mērķiem – sabiedrības drošības un sabiedrības labklājības aizsardzība.

8. Vērtējot, vai ar pamattiesību ierobežojumu tiek nodrošināts samērīgs līdzsvars starp nepieciešamību atklāt šāda veida informāciju un personu privātās dzīves neaizskaramības nodrošināšanu, jāatzīmē, ka par valsts līdzekļiem nodarbinātas personas datu, kas ir sabiedrības leģitīmas intereses lokā, aizsardzība ir mazāka, nekā tā ir privāti nodarbinātai personai¹¹. Attiecīgi privātpersona, kura nav zināma sabiedrībai var prasīt īpašu savas privātās dzīves aizsardzību, bet tas pats nav attiecināms uz publiskām personām. Personas atpazīstamība un publiskais tēls ietekmē aizsardzību, kas var būt nodrošināta viņa privātajai dzīvei.¹²

Vienlaikus arī situācijā, kad persona veic valsts vai pašvaldības deleģētas publiskas funkcijas, un ir uzskatāma par valsts amatpersonu, tai ir tiesības uz noteiktu privātās dzīves aizsardzības līmeni. Pretējā gadījumā tiktu aizskarta tiesību uz privāto dzīvi būtība, padarot tiesības bezjēdzīgas.¹³

Atbildot uz tiesībsarga uzdoto jautājumu, vai šādā gadījumā tiek nodrošināts līdzsvars starp valsts amatpersonu deklarāciju informācijas publiskošanu un personu privātās dzīves aizsardzību, kā arī bērna labākajām interesēm, VID un KNAB sniedza viedokli, ka ar terminu “uzturlīdzekļi” var saprast ne tikai bērna ikmēneša uzturēšanas izdevumus, bet arī cita veida ienākumus. Proti, tie var būt arī uzturēšanas līdzekļi, kas saņemti no speciālās aizsardzības iestādes¹⁴, un ar uzturlīdzekļiem saprot arī uzturlīdzekļu maksāšanu bijušam vīram vai sievai, lai nodrošinātu tādu dzīves līmeni, kāds bijis laulības laikā¹⁵, kā arī atlīdzību saskaņā ar noslēgto uztura līgumu¹⁶.

Vienlaikus VID norādīja, ka šim strīdus jautājumam pastāv risinājumi – saņemtos uzturlīdzekļus norādīt valsts amatpersonu deklarācijas nepublicējamā daļā vai valsts amatpersonas deklarācijas publiskojamā daļā ienākumu veidam “uzturlīdzekļi” nenorādīt to gūšanas vietu (avotu). Finanšu ministrija pievienojās VID izteiktajam viedoklim, vienlaikus norādot, ka “*gadījumā, ja tiktu apstiprināts, ka minētais normatīvais regulējums nesamērīgi ierobežo amatpersonu nepilngadīgo bērnu pamattiesības, iespējams būtu izvērtējams apstāklis, vai informācijas par uzturlīdzekļu maksājumiem publicēšana ir nepieciešama likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” mērķa sasniegšanai, vai tomēr likuma mērķi varētu arī sasniegt, šo informāciju norādot vienīgi deklarācijas nepublicējamajā daļā*”. Turpretim KNAB norādīja, ka “*tiesību uz*

¹¹ Sk. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2016. gada 18. augusta sprieduma lietā Nr. SKA-817/2016 9. punktu.

¹² ECT 2012. gada 7. februāra sprieduma lietā “Aksels Springers pret Vāciju”, iesnieguma Nr. 39954/08, 91. punkts.

¹³ Sk. Senāta Administratīvo lietu departamenta 2019. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. SKA-6/2019 15. punktu.

¹⁴ Likuma “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9. panta pirmā daļas 31. punkts.

¹⁵ Civillikuma 80. pants

¹⁶ Civillikuma 2096. pants.

privāto dzīvi ierobežojums tādā apjomā, ka tiek publiskota informācija par valsts amatpersonas ienākumiem, to avotiem un darījumiem, ir samērīgs ar ierobežojuma legītīmo mērķi – sabiedrības interesēm iegūt informāciju”.

Ievērojot iestāžu paustos viedokļus par termina “uzturlīdzekļi” nozīmi, kas ir svarīgs apstāklis pārbaudes lietas pamatā esošā jautājuma vērtēšanā, kā arī citus apsvērumus, ko iestādes izteica savās atbildēs, tiesībsargs secināja, ka pastāv vairāki diskutabli jautājumi, kurus būtu nepieciešams apspriest plašākā ekspertu lokā. Līdz ar to tiesībsargs 2023. gada 20. septembrī organizēja starpinstitūciju ekspertu diskusiju, lai apspriestu pašreizējo tiesisko regulējumu un praksi minētajā jautājumā, kā arī citus saistītus jautājumus. Diskusijā bez tiesībsarga pārstāvjiem piedalījās arī Finanšu ministrijas, VID, KNAB, Tieslietu ministrijas un DVI pārstāvji. Dalībnieki diskutēja par šādiem jautājumiem:

1. ar ko Latvijas tiesību sistēmā tiek saprasts termins “uzturlīdzekļi”?
2. vai ir zināms, cik valsts amatpersonas saņem uzturlīdzekļus (bērna ikmēneša uzturēšanas izdevumus)?
3. vai šādas informācijas publiskošanas rezultātā pastāv risks trešajām personām identificēt konkrēto bērnu, par kuru tiek maksāti uzturlīdzekļi?
4. ja ar terminu “uzturlīdzekļi” tiek saprasti bērna ikmēneša uzturēšanas izdevumi, vai šādas informācijas publiskošanas apjomam valsts amatpersonas publiski pieejamā deklarācijas daļā būtu jābūt atkarīgam no uzturlīdzekļu izmaksātāja (fiziska persona vai UGF)?
5. vai legītīmo mērķi varētu sasniegt ar citiem līdzekļiem, piemēram, informāciju par saņemtajiem uzturlīdzekļiem norādīt valsts amatpersonu deklarācijas nepubliskojamā daļā vai valsts amatpersonas deklarācijas publiskojamā daļā ienākumu veidam “uzturlīdzekļi” nenorādīt to gūšanas vietu (avotu)?

8.1. Diskusijas gaitā dalībnieki nonāca pie kopīga secinājuma, ka ar terminu “uzturlīdzekļi” ir saprotami bērna ikmēneša uzturēšanas izdevumi¹⁷, un izņēmuma gadījumos Civillikuma 188. pantā paredzētie uzturlīdzekļi, ko vecāki vai vecvecāki var pieprasīt savam pilngadīgam bērnam. Vienlaikus attiecībā uz Civillikuma 188. pantā definētajiem uzturlīdzekļiem jāatzīmē Augstākās tiesas Senāta 2011. gada 27. aprīļa spriedumā lietā Nr. SKC-160/2011 paustais, ka no Civillikuma 188. panta izrietošais bērnu pienākums nepastāv vienmēr un *per se*, bet gan rodas tikai vajadzības gadījumā. Minētās tiesību normas izpratnē ar vajadzības gadījumu jāsaprot vecāku nepieciešamība pēc papildu līdzekļiem tādu iemeslu dēļ, ka viņi paši nespēj sevi nodrošināt un apgādāt. Piemēram, darbspējīgas personas “nevēlēšanās strādāt” nav uzskatāma par objektīvu iemeslu.

Ievērojot valsts amatpersonas statusu, ar visām no tā izrietošajām iespējām un sekām, būtu grūti iedomāties tāda veida situāciju, kad valsts amatpersona varētu pieprasīt no sava pilngadīgā bērna uzturlīdzekļus savam uzturam. Tādējādi ar terminu “uzturlīdzekļi” valsts amatpersonas mantiskā stāvokļa deklarēšanas kontekstā ir saprotami bērna ikmēneša uzturēšanas izdevumi.

Vienlaikus jāatzīmē tas, ka pēc VID sniegtās informācijas diskusijas laikā, šobrīd ir ierasta prakse, ka amatpersonas, kuras, piemēram, dienē Nacionālajos bruņotajos spēkos, valsts amatpersonas deklarācijā sadaļā “Ienākumi” zem ienākumu veida “Uzturlīdzekļi” norāda saņemto uzturdevu. Tādējādi pašas amatpersonas nereti kļūdaini aizpilda valsts amatpersonas deklarāciju, kas var radīt šādus pārpratumus un domstarpības terminu

¹⁷ Sk., piemēram, Uzturlīdzekļu garantiju fonda likuma 1. panta 3. punktu

lietošanā. VID diskusijas gaitā norādīja, ka nodrošinās, ka turpmāk VID elektroniskās deklarēšanas sistēmā vairs nebūs atsevišķi atreferēts ienākumu veids “Uzturlīdzekļi”, līdz ar ko amatpersonām, aizpildot deklarāciju, pie katra no ienākumu veidiem būs precīzi jāapraksta, kas ar to ir domāts.

8.2. VID diskusijā informēja, ka 2021. gadā 919 valsts amatpersonas savās deklarācijās ir norādījušas, ka saņem uzturlīdzekļus, savukārt 2022. gadā 658 amatpersonas. Papildus VID informēja, ka 2021. gadā 202 gadījumos kā uzturlīdzekļu izmaksātājs valsts amatpersonu deklarācijās tika norādīta UGFA, savukārt 2022. gadā 149 gadījumos.

8.3. Kā jau tika norādīts atzinuma 4.1. punktā, tad arī situācijās, kad lēmums nav vērst uz bērnu, taču var viņu skart, ir jāievēro bērna interešu prioritātes princips. Tiesībsargs secināja, ka, zinot valsts amatpersonas vārdu un uzvārdu, un redzot deklarācijā, ka amatpersona saņem uzturlīdzekļus, trešās personas var izdarīt secinājumu, ka valsts amatpersona saņem uzturlīdzekļus par savu bērnu. Līdz ar to trešās personas (piemēram, radnieki un paziņas) var identificēt konkrēto bērnu, par kuru tiek maksāti uzturlīdzekļi.

Taču šajā sakarā ir būtiski nošķirt situācijas, kad uzturlīdzekļus izmaksā fiziskā persona, no situācijām, kad uzturlīdzekļu izmaksātājs ir valsts (UGFA). Proti, ja uzturlīdzekļus izmaksā fiziska persona, tad secināms, ka tas vecāks, kurš īsteno ikdienas aizgādību (šajā gadījumā valsts amatpersona), saņem no otra vecāka labprātīgā kārtā maksātus uzturlīdzekļus bērna uzturam un par to apmēru un izmaksas kārtību strīdi nav bijuši, līdz ar to nav bijis nepieciešams iesaistīt citas institūcijas (tiesa, tiesu izpildītājs, UGFA). Tādējādi iespējamais likumisko interešu aizskārums, kas bērnam var rasties šādās situācijās, nav ar augstu kaitīguma pakāpi.

Turpretim, ja valsts amatpersonas deklarācijā kā uzturlīdzekļu izmaksātājs ir norādīta UGFA, nepārprotami ir secināms, ka bērna vecākiem ir bijis strīds par bērna uzturēšanu, viens no bērna vecākiem ir parādnieks, kuram ir noteikts pienākums maksāt uzturlīdzekļus bērna uzturam, taču kura vietā uzturlīdzekļus maksā valsts. Šajā sakarā norādāms, ka Satversmes tiesa 2016. gada 16. jūnija spriedumā lietā Nr. 2015-18-01, vērtējot apstrīdētās normas, kas paredzēja publiskot internetā uzturlīdzekļu parādnieku datus, atbilstību Satversmes 96. pantam, uzsvēra, ka nav pieļaujams tas, ka patvaļīgi tiktu pārkāpta bērnu privātās dzīves neaizskaramība vai tiktu aizskarta viņu cieņa. Satversmes tiesa norādīja, ka parādnieka bērnu identificēšanas rezultātā trešajām personām pieejamā informācija var norādīt uz to, ka bērna vecākiem bijis strīds par konkrētā vai cita bērna uzturēšanu, ka viens no vecākiem atsakās labprātīgi pildīt tiesas spriedumu un uzturlīdzekļus viņa vietā maksā valsts. Šādas informācijas nonākšana trešo personu rīcībā var radīt nelabvēlīgas sekas bērnam, piemēram, pakļaut viņu emocionālas vardarbības vai sociālas atstumtības riskam, izraisīt viņā diskomforta sajūtu. Minētās nelabvēlīgās sekas ietekmē arī bērna tiesības uz pilnvērtīgu attīstību sociālajā vidē.¹⁸

Tiesībsarga pārbaudes lietas pamatā vērtējamie apstākļi ir līdzīgi tiem, ko lietā Nr. 2015-18-01 vērtēja Satversmes tiesa, ar atšķirību, ka bērnu identificēšana rodas nevis zinot parādnieka personas datus, bet gan piedzinēja, jeb konkrētajā gadījumā – valsts amatpersonas datus.

¹⁸ Satversmes tiesa 2016. gada 16. jūnija sprieduma lietā Nr. 2015-18-01 19.1. punkts.

Ievērojot minēto, nav pieļaujams tas, ka valsts amatpersonas deklarācijā kā uzturlīdzekļu izmaksātājs tiek norādīta UGFA. Diskusijas gaitā šim vērtējumam piekrita arī pārējie institūciju pārstāvji.

8.4. Kā jau tas tika secināts šā atzinuma 8.3. punktā, tad informācijas publiskošanas apjoms valsts amatpersonas publiski pieejamā deklarācijas var būt atkarīgs no uzturlīdzekļu izmaksātāja (fiziska persona vai UGFA). Vienlaikus jāuzsver, ka iepriekš izdarītais vērtējums par nepieciešamību īpaši aizsargāt bērnu tiesības uz privāto dzīvi, ja uzturlīdzekļu izmaksātājs ir UGFA, būtu attiecināms arī uz situācijām, kad uzturlīdzekļus valsts amatpersonai pārskaita zvērināts tiesu izpildītājs.

Proti, situācijā, kad viens no vecākiem ir ar tiesas nolēmumu panācis uzturlīdzekļu piedziņu savā bērna labā, vai arī ir noslēgts notariālais akts, kas ietver vienošanos par periodiskiem uzturlīdzekļu maksājumiem un izpildāms tiesas spriedumu izpildes kārtībā, un otram vecākam ir noteikts pienākums maksāt uzturlīdzekļus bērna uzturam, taču viņš labprātīgā kārtā nepilda tiesas nolēmumu vai notariālo aktu, pirmais no vecākiem var vērsties pie zvērināta tiesu izpildītāja, lai panāktu nolēmuma izpildi. Tādā situācijā tieši zvērināts tiesu izpildītājs ir tā amatpersona, kas no parādnieka piedzītos naudas līdzekļus, pārskaita piedzinējam¹⁹. Līdz ar to, ja valsts amatpersona konkrētajā uzturlīdzekļu izpildē lietā ir piedzinēja statusā, tad aizpildot valsts amatpersonas publiski pieejamo deklarācijas daļu, tai būs nepieciešams norādīt arī tiesu izpildītāju, kurš ir izmaksājis naudas līdzekļus, kā arī to, ka tie ir uzturlīdzekļi. Tas savukārt līdzīgi kā UGFA gadījumā parādīs to, ka bērna vecākiem bijis strīds par bērna uzturēšanu, viens no vecākiem atsakās labprātīgi pildīt tiesas nolēmumu vai notariālo aktu un uzturlīdzekļi tiek piedzīti piespiedu kārtā, iesaistot zvērinātu tiesu izpildītāju. Attiecīgi arī šādas informācijas nonākšana trešo personu rīcībā var radīt nelabvēlīgas sekas bērnam un ietekmēt bērna tiesības uz pilnvērtīgu attīstību sociālajā vidē.

Ievērojot minēto, nav pieļaujams tas, ka valsts amatpersonas deklarācijā kā uzturlīdzekļu izmaksātājs tiek norādīts zvērināts tiesu izpildītājs.

8.5. Vērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, tiesībsargs neapšaubā, ka ar pārbaudes lietas pamatā vērtējamās informācijas publiskošanu valsts amatpersonas publiski pieejamā deklarācijas daļā var sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi. Šādas informācijas publiskošanas rezultātā iespējami plašāka sabiedrības daļa var iegūt informāciju par valsts amatpersonas visa veida ienākumiem un to avotiem, kā arī sabiedrība var īstenot valsts amatpersonas darbības tiesiskuma uzraudzību, lai novērstu iespējamās korupcijas un interešu konflikta riskus valsts amatpersonas darbībā.

8.5.1. Secīgi pārbaudes lietā ir noskaidrojams, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Minētais jautājums bija arī viens no galvenajiem diskusijas objektiem 2023. gada 20. septembra diskusijā.

8.5.2. Attiecībā uz uzturlīdzekļu izmaksāšanu no valsts diskusijas gaitā jau tika panākta konceptuāla vienošanās, ka turpmāk valsts amatpersonas publiski pieejamā deklarācijas daļā sadaļā "Ienākumu gūšanas vieta (avots)" vairs nebūtu norādāma UGFA. Minētā informācija būtu redzama publiski nepieejamā deklarācijas daļā. Kā tiesībsargs

¹⁹ Sk. Tiesu izpildītāju likuma 152. pantu.

secināja šā atzinuma 8.4. punktā, tad minētā kārtība būtu attiecināma arī uz situāciju, kad uzturlīdzekļu izmaksātājs ir zvērināts tiesu izpildītājs.

Turpmākajā diskusijas gaitā tika apspriests jautājums, vai valsts amatpersonas publiski pieejamā deklarācijas daļā vispār būtu nepieciešams atsevišķi izdalīt ienākumu veidu “Uzturlīdzekļi”, tā vietā lietojot apzīmējumu “citi ienākumi”. Attiecīgi informācija par ienākumu veidu “Uzturlīdzekļi” būtu redzama publiski nepieejamā deklarācijas daļā. KNAB izvirzīja šo ideju kā tādu, kas no vienas puses nodrošinās sabiedrībai pilnvērtīgu iespēju iegūt informāciju par valsts amatpersonas pilna apmēra ienākumiem, bet no otras puses novērsīs iespējamos riskus citu uzturlīdzekļu lietā iesaistīto personu identificēšanā.

Tiesībsargs atbalsta šāda veida pieeju, jo tā rezultātā veiksmīgi tiks sabalansētas sabiedrības tiesības iegūt informāciju iepretim personu tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Turklāt jāatzīmē, ka attiecībā uz valsts amatpersonas nepilngadīgajiem radniekiem, gadījumos, kad uzturlīdzekļus izmaksātājs nav fiziska persona, šāda pieeja pilnībā izslēgtu risku bērnam tikt identificētam, jo publiski pieejamā deklarācijas daļā nebūs pieejams nedz uzturlīdzekļu izmaksātājs (UGFA vai zvērinātu tiesu izpildītājs), nedz arī ienākumu veids “Uzturlīdzekļi”.

Ievērojot minēto, gadījumos, kad uzturlīdzekļu izmaksātājs ir valsts, ir jānodrošina, lai valsts amatpersonas publiski pieejamā deklarācijas daļā pie ienākumu veida netiktu norādīti “Uzturlīdzekļi” un pie ienākumu avota netiktu norādīta UGFA vai zvērināts tiesu izpildītājs.

8.5.3. Savukārt attiecībā uz iespējamo tiesisko neregulējumu tajos gadījumos, kad uzturlīdzekļus izmaksā fiziskā persona, diskusijas dalībniekiem bija atšķirīgi viedokļi. KNAB ieskatā, lai pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus sasniegtu tādā pašā kvalitātē, pilnībā pietiekot ar to, ka deklarācijas publiski pieejamā daļā vairs nebūs atsevišķi izdalīts ienākumu veids “Uzturlīdzekļi”, bet pie ienākumu gūšanas vietas (avota) ir jābūt redzamam fiziskās personas vārdam un uzvārdam. Līdz ar to KNAB ieskatā sabiedrība nevarēs izsecināt, tieši par ko fiziskā persona ir pārskaitījusi naudas līdzekļus valsts amatpersonai, taču joprojām sabiedrībai būs zināma persona, kas šo pārskaitījumu ir veikusi.

IKNL 1. panta 5. punkts definē jēdzienu “interesu konflikts”. Proti, tā ir situācija, kurā valsts amatpersonai, pildot valsts amatpersonas amata pienākumus, jāpieņem lēmums vai jāpiedalās lēmuma pieņemšanā, vai jāveic citas ar valsts amatpersonas amatu saistītas darbības, kas ietekmē vai var ietekmēt šīs valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās intereses. IKNL 11. panta pirmā daļa paredz, ka valsts amatpersonai ir aizliegts, pildot valsts amatpersonas pienākumus, sagatavot vai izdot administratīvos aktus, veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas, slēgt līgumus vai veikt citas darbības, kurās šī valsts amatpersona, tās radnieki vai darījumu partneri ir personiski vai mantiski ieinteresēti.

Augstākā tiesa ir atzinusi, ka gan IKNL 1. panta 5. punktā, gan 11. panta pirmajā daļā kā kvalificējošais kritērijs interešu konflikta situācijai minēta personiska vai mantiska ieinteresētība. No IKNL tiesību normu jēgas un mērķa viedokļa būtiski, lai, pirmkārt, valsts amatpersona nepieņemtu tādus lēmumus, kuros tā ir ieinteresēta, un, otrkārt, lai arī sabiedrībai nebūtu šaubu par valsts amatpersonas iespējamu ieinteresētību lēmuma pieņemšanā. Šādas situācijas un šaubas tiek novērstas, valsts amatpersonai nevis nepieņemot lēmumus attiecībā uz sevi vispār, bet gan nenokļūstot interešu konflikta situācijā. IKNL izpratnē tās ir divas atšķirīgas situācijas, un likums attiecas tikai uz pēdējo no tām. Tātad katrā konkrētā gadījumā uzraugošajai institūcijai ir ne tikai jākonstatē valsts

amatpersonas lēmuma attiecībā uz sevi pieņemšanas fakts, bet arī jāizvērtē iespējamā valsts amatpersonas personiskā vai mantiskā interese attiecīgā lēmuma pieņemšanā²⁰.

KNAB ieskatā, amatpersonai pieņemot lēmumu uz personu, no kuras tiek saņemti vai kurai maksāti uzturlīdzekļi, viennozīmīgi ir saskatāma personiska vai mantiska interese, attiecīgi šādos gadījumos amatpersonas ir iespējams saukt pie administratīvās atbildības. Turklāt KNAB vērsa uzmanību arī uz IKNL nostiprināto tā saucamo divu gadu “atdzišanas” periodu, saskaņā ar kuru valsts amatpersona pēc līgumisko attiecību izbeigšanās nedrīkst izdot administratīvos aktus, veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas, slēgt līgumus vai veikt citas darbības attiecībā uz saviem darījumu partneriem²¹. KNAB ieskatā nepieciešamība saglabāt fiziskās personas vārdu un uzvārdu, kura valsts amatpersonai ir izmaksājusi uzturlīdzekļus, izriet ne tikai no sabiedrības tiesībām iesaistīties valsts amatpersonu kontroles uzraudzībā, bet tas atbilstoši IKNL 20. panta regulējumam ir nepieciešams arī iestādes vadītāja pienākumu pildīšanai.

Turpretim DVI pārstāves vērsa uzmanību, ka šāda prasība no fizisko personu datu aizsardzības principiem nav samērīga, un šāda informācija, galvenokārt, ir nepieciešama uzraugošajām institūcijām²² un iestādes vadītājam savu pienākumu pildīšanai. DVI vērsa uzmanību arī uz Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – EST) 2022. gada 1. augusta spriedumu lietā Nr. C-184/20, kurā EST vērtēja Lietuvas valsts korupcijas novēršanas tiesību aktus, kuri uzlika par pienākumu noteiktām personām, kas saņem valsts līdzekļus, sniegt deklarāciju par savām un “laulātā, dzīvesbiedra vai partnera” privātajām interesēm, un pēc tam šī informācija tika publicēta internetā.

Lai gan Lietuvas tiesiskajā regulējumā atšķirībā no Latvijas prasība norādīt deklarācijā noteikta veida informāciju tiek attiecināta arī uz amatpersonas laulāto un dzīvesbiedru, tomēr šajā spriedumā izteiktās atziņas tiktāl, ciktāl tās attiecas uz deklarācijā publiskojamo informācijas apjomu, ir būtiskas un tās var tikt piemērotas arī Latvijas tiesiskā regulējuma kontekstā.

8.5.4. EST sākotnēji pievērsoties jautājumam par sabiedrības iespējām iepazīties ar amatpersonas datiem, norādīja, ka ar amatpersonas datiem var iepazīties potenciāli neierobežots personu skaits. EST neguva pārliecību, ka Lietuvas likumdevējs, pieņemdam šo normu, būtu izvērtējis, vai šo datu publiskošana internetā bez jebkādiem piekļuves ierobežojumiem ir absolūti nepieciešama vai arī *Interesu saskaņošanas likumu* mērķus varētu sasniegt tikpat efektīvi arī tad, ja ierobežotu to personu loku, kuras drīkst iepazīties ar šiem datiem.²³

Turpinājumā EST atgādināja, ka nosacījums par vajadzību apstrādāt datus ir jāaplūko kopā ar t.s. “datu minimizēšanas” principu, kas nostiprināts Direktīvas 95/46 6. panta 1. punkta c) apakšpunktā, kā arī VDAR 5. panta 1. punkta c) apakšpunktā un saskaņā ar kuru personas datiem jābūt adekvātiem, atbilstīgiem un jāietver tikai tas, kas nepieciešams to apstrādes nolūkos. EST atzina, ka, lai novērstu interešu konfliktus un korupciju publiskajā sektorā, patiešām var būt lietderīgi prasīt, lai privāto interešu deklarācijās tiktu norādīta informācija, kas ļauj identificēt deklarācijas iesniedzēju, kā arī informācija par deklarācijas iesniedzēja laulātā, faktiskā vai reģistrētā dzīvesbiedra nodarbošanos, taču personvārdu ietverošo datu par publisko finansējumu saņemošās

²⁰ Sk. Senāta 2008. gada 23. oktobra sprieduma lietā Nr. SKA-456/2008 11. punktu un 2009. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. SKA-68/2009 10. punktu

²¹ IKNL 11. panta otrā daļa.

²² IKNL 5. pants.

²³ EST 2022. gada 1. augusta sprieduma lietā Nr. C-184/20 “Vyriausioji tarnybinės etikos komisija” 92. punkts.

iestādes vadītāja laulāto, faktisko vai reģistrēto dzīvesbiedru, kā arī deklarācijas iesniedzēja radniekiem vai paziņām, kuri var izraisīt interešu konfliktu, publiskošana tiešsaistē šķiet pārsniedz to, kas ir absolūti nepieciešams. EST norādīja, ka tā kā saskaņā ar Lietuvas tiesisko regulējumu datu apstrādē ir paredzēts publiskot personvārdu ietverošos datus par citām personām, kas nav deklarācijas iesniedzējs savā ar lēmējtiesībām apveltītās amatpersonas statusā, šī datu apstrāde skar arī personas, kurām nav šāda statusa un attiecībā uz kurām šajā likumā izvirzīto mērķu sasniegšana nav tik obligāta kā deklarācijas iesniedzēja gadījumā.

EST, ņemot vērā to, ka šajā apstrādē personas dati tiek padarīti par brīvi pieejamiem internetā visplašākajai sabiedrībai un līdz ar to – potenciāli neierobežotam personu lokam, secināja, ka minētā apstrāde var ļaut brīvi piekļūt šiem datiem personām, kuras ar vispārējo interešu mērķi novērst interešu konfliktus un korupciju publiskajā sektorā nesaistītu apsvērumu dēļ vēlas uzzināt par deklarācijas iesniedzēja un viņa ģimenes locekļu personisko, materiālo un finansiālo stāvokli. Ģenerālvokāta ieskatā šo datu publicēšana attiecīgās personas var padarīt neaizsargātas pret, piemēram, atkārtotas mērķtiecīgas reklāmas vai klientu piesaistīšanas darbībām vai pat par noziedzīgu nodarījumu upuriem.

Tādējādi EST secināja, ka tāda personas datu apstrāde kā pamatlietā aplūkotā ir jāuzskata par smagu iejaukšanos datu subjektu pamattiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību un savu personas datu aizsardzību.²⁴

Turpmākajā vērtējumā EST, ievērojot korupcijas apkarošanas neapšaubāmo svarīgumu Eiropas Savienībā, katras dalībvalsts īpatnības korupcijas izpausmē, kā arī to, ka vispārējā interese šo personas datu publiskošanā var atšķirties atkarībā no deklarācijas iesniedzēja amata pienākumu svarīguma, konstatēja, ka tāda ikviena publisko finansējumu saņemošās iestādes vadītāja privāto interešu deklarācijās ietvertu personas datu vairākuma publiskošana tiešsaistē kā pamatlietā aplūkotā neatbilst taisnīgas samērošanas prasībām. EST ieskatā interešu konfliktu novēršanas un korupcijas apkarošanas mērķi, nenodarot tik smagu fiziskās personas privātās dzīves neaizskaramības un personas datu aizsardzības aizskārumu, var tikt sasniegti kompetentajai iestādei (Lietuvas gadījumā – Centrālajai komisijai) veicot iesniegtās deklarācijas satura pārbaudi, kuras efektivitāte attiecīgajai dalībvalstij ir jānodrošina, piešķirot tālab nepieciešamos līdzekļus.²⁵

8.5.5. Pievēršoties Latvijas tiesiskajam regulējumam, jāatzīmē, ka attiecībā uz valsts amatpersonas laulāto un radniekiem IKNL neuzliek par pienākumu atklāt tik plaša veida informāciju, kā to paredz Lietuvas tiesiskais regulējums. Taču saskaņā ar IKNL 24. panta pirmās daļas 1. punktu valsts amatpersonai deklarācijā ir jānorāda sava laulātā, vecāku, brāļu, māsu, pusbrāļu, pusmāsu un bērnu vārds, uzvārds un radniecība, un saskaņā ar IKNL 26. panta ceturtais daļas 2. punktu tikai informācija par valsts amatpersonas nepilngadīgajiem radniekiem nav publiski pieejama visai sabiedrībai. Savukārt skatoties pārējās valsts amatpersonas deklarācijā aizpildāmās sadaļas, secināms, ka atbilstoši Noteikumiem Nr. 478, aizpildot deklarācijas publicējamo daļu, deklarācijas iesniedzējam ir jāsniedz ziņas par fiziskajām personām (norādot vārdu un uzvārdu), kuras ir deklarācijas iesniedzēja darba devēji vai pilnvarotāji, kā arī, norādot informāciju par pārskata periodā gūtajiem visu veidu ienākumiem, jāsniedz informācija par to gūšanas vietu (avotu), norādot fizisko personu vārdu un uzvārdu.²⁶ Kā jau tas tika secināts šajā atzinumā, tad viens no

²⁴ EST 2022. gada 1. augusta sprieduma lietā Nr. C-184/20 “Vyriausioji tarnybinės etikos komisija” 93., 96., 100., 102.-105. punkts.

²⁵ EST 2022. gada 1. augusta sprieduma lietā Nr. C-184/20 “Vyriausioji tarnybinės etikos komisija” 106.-112. punkts.

²⁶ Noteikumu Nr. 478 3.2. un 3.7. punkts.

ienākumu veidiem, ko fiziskā persona pārskaita amatpersonai, tādējādi atklājot tās vārdu un uzvārdu, ir uzturlīdzekļi. Taču tas ir tikai viens piemērs, jo situācijas, kur pie ienākumu avota var būt nepieciešams norādīt fiziskās personas vārdu un uzvārdu, var būt daudz (piemēram, dāvinājums, īres maksa, ienākumi no kustamās un nekustamās mantas realizācijas u.c.).

Vienlaikus jāatzīmē, ka jau šobrīd spēkā esošais Latvijas tiesiskais regulējums noteiktās situācijās paredz neatklāt visai sabiedrībai trešo fizisko personu datus. Proti, IKNL 26. panta ceturtās daļas 3. punkts paredz, ka informācija par deklarācijā norādītajiem saistību un darījumu partneriem ir ietverta publiski nepieejamās deklarācijas daļā. Attiecīgi Noteikumi Nr. 478 paredz, ka informāciju par darījumu pušu identifikācijas datiem (fiziskās personas gadījumā vārds un uzvārds), to fizisko personu identifikācijas datiem, kuras deklarācijas iesniedzējam izsniegušas aizdevumus, vai kurām deklarācijas iesniedzējs izsniedzis aizdevumus, kā arī informāciju par to fizisko personu identifikācijas datiem, no kuras tiek gūts labums Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma izpratnē, vai informāciju par to fizisko personu identifikācijas datiem, kas izlaidusi attiecīgos finanšu instrumentus²⁷, deklarācijas iesniedzējs ietver deklarācijas nepublicējamā daļā. Tiesībsargam nerod saprātīgu pamatu, kāpēc vienu kategoriju personu datus ietver publiski nepieejamā deklarācijas daļā, bet citus (piemēram, ienākumu avotu) ietver publiski pieejamā deklarācijas daļā, lai gan to vienojošais elements ir trešo personu dati.

EST lietā Nr. C-184/20 neapšaubīja, ka noteikta veida informācijas iekļaušana deklarācijā, kas ir publiski pieejama visai sabiedrībai, ļauj iedzīvotājiem gūt pareizu priekšstatu par publisko līdzekļu pārvaldībā ar lēmumu pieņemšanas pilnvarām apveltīto personu finansiālo neatkarību. Tomēr EST īpaši uzsvēra problemātiku tajā apstākļi, kad neierobežotam personu lokam ir pieejama informācija par ar amatpersonu saistīto personu (laulātais, dzīvesbiedrs, radnieki, paziņas) personvārdiem.²⁸ Līdz ar to EST atzina, ka Direktīvas 95/46 7. panta c) punkts un VDAR 6. panta 1. punkta pirmās daļas c) apakšpunkts un 3. punkts, lasot tos Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 7. un 8. panta, kā arī 52. panta 1. punkta gaismā, ir jāinterpretē tādējādi, ka valsts tiesību akti – kas noteic, ka tiešsaistē ir jāpublisko privāto interešu deklarācija, kuru iesniegt ir pienākums ikvienam publisko finansējumu saņemošās iestādes vadītājam, – šīm Savienības tiesību normām ir pretrunā konkrēti tiktāl, ciktāl šī publiskošana attiecas uz personvārdu ietverošiem datiem par deklarācijas iesniedzēja laulāto, faktisko vai reģistrēto dzīvesbiedru, kā arī viņa radniekiem vai paziņām, kuri var izraisīt interešu konfliktu, vai arī par visiem pēdējos divpadsmit kalendāra mēnešos noslēgtajiem darījumiem, kuru vērtība pārsniedz 3000 EUR.

Vienlaikus EST neapšaubīja, ka, ja vien ir veikta līdzsvarošana ar deklarācijas iesniedzēja lēmumu pieņemšanas pilnvaru apjomu un ievērots datu minimizēšanas princips, šādu interešu deklarācijā ietvertu datu publiskošanu var attaisnot ar priekšrocībām, ko šāda pārskatāmība – stiprinot valsts amatpersonu godprātīguma un objektivitātes garantijas – sniedz interešu konfliktu novēršanā un korupcijas apkarošanā.²⁹

Ievērojot iepriekšminētos apstākļus, un EST 2022. gada 1. augusta spriedumā lietā Nr. C-184/20 paustās atziņas, tiesībsarga ieskatā, būtu nepieciešama starpinstītūciju ekspertu diskusija, lai izvērtētu spēkā esošo IKNL un Noteikumus Nr. 478 attiecībā uz visiem tiem gadījumiem, kad valsts amatpersonas deklarācijas publiskošanas rezultātā tiek

²⁷ Noteikumu Nr. 478 4.5.-4.9. punkts.

²⁸ EST 2022. gada 1. augusta sprieduma lietā Nr. C-184/20 “Vyriausioji tarnybinės etikos komisija” 114. punkts.

²⁹ EST 2022. gada 1. augusta sprieduma lietā Nr. C-184/20 “Vyriausioji tarnybinės etikos komisija” 115. punkts.

atklāti dati par ar amatpersonu saistītajām fiziskajām personām. Šādā izvērtējumā ir jāņem vērā gan fizisko personu datu aizsardzības principi, it īpaši datu minimizēšanas princips, gan tas, kāds lēmumu pieņemšanas pilnvaru apjoms jeb amata pienākumu svarīgums, piemīt konkrētai valsts amatpersonai, vienlaikus neaizmirstot par sabiedrības leģitīmajām interesēm un tiesībām iepazīties ar šāda veida informāciju.

Līdz ar to arī konkrētās pārbaudes lietas vērtējamā jautājuma kontekstā jāsecina, ka tas, vai prasība norādīt publiski pieejamā deklarācijas daļā fiziskās personas vārdu un uzvārdu, kura valsts amatpersonai ir izmaksājusi uzturlīdzekļus, ir samērīga, ir atkarīgs no iepriekšminētā izvērtējuma veikšanas un tā rezultātā izdarītiem secinājumiem.

9. Papildus minētajam tiesībsargs akcentē uzmanību arī uz īpašu kategoriju personas datu apstrādi amatpersonas deklarācijas publiskošanas gadījumā. VDAR 9. panta 1. punkts paredz, ka ir aizliegta tādu personas datu apstrāde, kas atklāj rases vai etnisko piederību, politiskos uzskatus, reliģisko vai filozofisko pārliecību vai dalību arodbiedrībās, un ģenētisko datu, biometrisko datu, lai veiktu fiziskas personas unikālu identifikāciju, veselības datu vai datu par fiziskas personas dzimumdzīvi vai seksuālo orientāciju apstrāde. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 478 3.2. punktu, aizpildot deklarācijas publicējamo daļu, deklarācijas iesniedzējs sniedz ziņas arī par saviem amatiem biedrībās, nodibinājumos, politiskajās un reliģiskajās organizācijās un arodbiedrībās. Informācijas publiskošana par amatpersonas amatiem politiskajās un reliģiskajās organizācijās, kā arī arodbiedrībās ir uzskatāma par īpašu kategoriju personas datu apstrādi.

VDAR pieļauj izņēmumus, kad īpašu kategoriju personas datu apstrādi tomēr var veikt, un viens no tiem atbilstoši VDAR 9. panta otrā punkta g) apakšpunktam ir tad, ja apstrāde ir vajadzīga būtisku sabiedrības interešu dēļ, pamatojoties uz Savienības vai dalībvalsts tiesību aktiem, kas ir samērīgas izvirzītajam mērķim, ievēro tiesību uz datu aizsardzību būtību un paredz piemērotus un konkrētus pasākumus datu subjekta pamattiesību un interešu aizsardzībai. Lietā Nr. C-184/20 EST pievērsās tieši jautājumam, kas skar fiziskas personas seksuālo orientāciju, jo Lietuvas *Interesu saskaņošanas likums* neparedz deklarācijas iesniedzējam norādīt informāciju par piederību politiskajām partijām un arodbiedrībām³⁰.

Tiesībsargs neapšaubā, ka, piemēram, informācija par dalību politiskajās organizācijās deklarācijas publiski pieejamā daļā ir jānorāda politiskajām amatpersonām³¹. Tomēr citos gadījumos būtu nepieciešams pārskatīt, cik samērīgi prasību norādīt deklarācijas publicējamā daļā informāciju par amatpersonas amatiem politiskajās un reliģiskajās organizācijās, kā arī arodbiedrībās, ir attiecināt pilnībā uz visām valsts amatpersonām.

10. Visbeidzot tiesībsargs atzīmē, ka bez uzturlīdzekļiem, kas tiešā mērā skar bērnu labāko interešu principu, ir vēl citi ienākumu veidi, kurus var atzīt par sensitīviem, bet kuri atbilstoši spēkā esošajam regulējumam amatpersonai ir jānorāda publiski pieejamā deklarācijas daļā sadaļā "Ienākumi". Piemēram, ja valsts amatpersona tiktu atzīta par cietušo kriminālprocesā, tā varētu saņemt no vainīgās personas kaitējuma kompensāciju, vai tajos noziedzīgo nodarījumu gadījumos, kas ir norādīti likumā "Par valsts kompensāciju cietušajiem", kompensāciju no valsts. Tāpat persona kā ienākumu var saņemt kompensāciju par morālo kaitējumu, pamatojoties uz tiesas nolēmumu civillietā,

³⁰ Sk. EST 2022. gada 1. augusta sprieduma lietā Nr. C-184/20 "Vyriausioji tarnybinės etikos komisija" 29. punktu.

³¹ Šajā sakarā sk. Valsts pārvaldes iekārtas likuma 1. panta 9. punktu.

sakarā ar personisku aizskārumu, kura rezultātā radies sakropļojums vai cits veselības bojājums.

Tiesībsarga ieskatā šādu un citu līdzīga ienākumu veida publicēšana visai sabiedrībai pieejamā veidā var būtiski aizskart valsts amatpersonu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību un savu personas datu aizsardzību. Tādējādi arī šajā aspektā būtu pārskatāms IKNL un Noteikumi Nr. 478.

11. Informēju, ka par šajā atzinumā konstatēto tiesībsargs vērsīsies pie VID ar lūgumu veikt nepieciešamos pasākumus, lai jau šobrīd nodrošinātu, ka valsts amatpersonas publiski pieejamā deklarācijas daļā pie ienākumu veida netiktu norādīti “uzturlīdzekļi” un pie ienākumu avota netiktu norādīta UGFA un zvērināts tiesu izpildītājs. Tāpat tiesībsargs vērsīsies pie Finanšu ministrijas, KNAB, Tieslietu ministrijas un DVI ar lūgumu izvērtēt grozījumu nepieciešamību normatīvajos aktos, lai informācija par ienākumu veidu “uzturlīdzekļi” tiktu pārcelta uz publiski nepieejamo deklarācijas daļu, un pie ienākumu avota netiktu norādīta UGFA un zvērināts tiesu izpildītājs. Tāpat tiesībsargs lūgs minētajām iestādēm pārskatīt spēkā esošo normatīvo regulējumu, kas attiecas uz īpašas kategorijas personas datiem un ienākumu veidiem, kas ir jānorāda deklarācijas publicējamā daļā, kā arī aicinās diskutēt un izvērtēt IKNL un Noteikumus Nr. 478 attiecībā uz visiem tiem gadījumiem, kad valsts amatpersonas deklarācijas publiskošanas rezultātā tiek atklāti dati par ar amatpersonu saistītajām fiziskajām personām.

Ar šo atzinumu pārbaudes lieta tiek pabeigta.

Ar cieņu
tiesībsarga vietniece

Ineta Piļāne